

SVERRIR TÓMASSON

ER NÝJA TEXTAFRÆÐIN NÝ?

*Pankar um gamla fræðigrein**

I

PEGAR VEGUR samfélagslegrar bókmenntafræði var einna mestur á 8. áratug síðustu aldar, komu fram ný viðhorf, viðtökurannsóknir og túlkunarfræði (hermeneutisk greining) sem áttu eftir að hafa áhrif á textafræði. Sú fræðigrein hafði reyndar að mestu orðið viðskila við nýjar stefnur í bókmenntafræðum. Viðtökurannsóknir reyna einkum að komast eftir því hvernig lesendur á ákveðnum tímum hafa brugðist við texta; eftir að höfundurinn hefur sent frá sér verkið er hann ekki lengur skapandi þess heldur lesandinn eða áheyrandinn, en túlkunarfræði reyna að brúa bil milli skilnings fortíðar og nútíðar, færa gamla texta nær lesendum nú á dögum og spyrja ýmissa áleitinna spurninga eins og t.d.: Er rétt fyrir okkur sem nú lifum að nota hugtök nútíma fræðigreina á forna texta? Væri ekki réttara að reyna að komast að skilningi á gömlum textum með því að grafast fyrir um aðferðir þeirra sem hann sömdu fyrir öndverðu? (sbr. Dronke 1974:13).

Textafræðilegar rannsóknir á forníslenskum bókmenntum hafa með örfáum undantekningum hvorki fært sér í nyt hermeneutískar aðferðir né reynt að grafast eftir viðtökum einstakra verka. Í könnun minni á Bandamanna sögu (1977) reyndi ég þó að sýna fram á að munur tveggja aðalgerðanna, Möðruvallabókar (AM 132 fol, frá miðri 14. öld) og Konungsbókar (GKS 2845 4to, frá öndverðri 15. öld), væri þess eðlis að gera þyrfti ráð fyrir að Konungsbók hefði verið umsamín fyrir nýjan áheyrendahóp og á skrifara þess handrits (eða forrits þess) yrði að líta sem skapandi afl, verkið í þeim búningi væri gert til að þóknast áheyrendum annars konar samfélags en því er speglaðist í gerð Möðruvallabókar sem ætti sennilega rætur sínar að rekja til síðustu áratuga 13. aldar. Með öðrum orðum sagt, ég hafði nálgast viðfangsefnið í anda viðtökurannsókna, — og unnið að nokkru leyti eftir aðferðum nýju textafræðinnar, en án þess að vita það.¹

* Grein þessi er unnin upp úr fyrirlestri fluttum í málstofu Stofnunar Árna Magnússonar 3. maí 2002.

¹ Líta má svo á að ritgerð Jóns Böðvarssonar, Munur eldri og yngri gerðar Þorláks sögu (1968), sé einnig angi af þessari rannsóknaraðferð.

II

En hvað er þá hin nýja textafræði og að hvaða leyti er hún frábrugðin eldri aðferðum? Á öndverðri 19. öld var sá maður uppi í Þýskalandi sem Karl Lachmann (1793–1851) hét. Hann vann sér það til frægðar að gefa út helstu miðaldaverk Þjóðverja, þar á meðal Niblungenklage (*Der Niblungen Not mit der Klage* 1826), og beitti þá þeirri aðferð við útgáfuna sem síðan er við hann kennd, enda þótt fleiri menn, og þar á meðal einn sem nákominn var Íslendingum á 19. öld, Johan Nicolai Madvig (1804–1886), prófessor í klassískum fræðum við háskólann í Kaupmannahöfn, ættu einnig töluverðan hlut að máli.² Aðferð Lachmanns við útgáfu texta eftir handritum var í stuttu máli sú að hann dró þau handrit saman í dilk sem hann taldi skyld, bæði þau sem hann taldi að hefðu gildi fyrir þann texta sem hann ætlaði að ganga frá til prentunar og þau sem hann taldi að hefðu ekki textagildi. Hann skipaði þeim síðan saman í ættarskrá, þar sem eitt var stofnrit; það var þá forfaðir eða formóðir allra handritanna, en milli þess og frumrits gat verið einn liður eða fleiri. Á grundvelli lesbrigðanna, þeirra sem sameiginleg voru einum flokki og þekktust ekki í öðrum, en fengu stuðning af þriðja flokki, taldi hann að unnt væri að endurgera stofnrit sem færi mjög nálægt frumritinu. Jón Helgason (1958:106–110) og Jakob Benediktsson (1981:19–37) hafa gert ágæta grein fyrir þessum aðferðum og verður ekki nánar um þær fjallað hér. Aftur á móti hefur mér vitanlega enginn þeirra ágætu fræðimanna sem lagt hafa okkur lið með útgáfum sínum á textum og hafa í meginatriðum fylgt aðferðum hans, gert fræðilega grein fyrir því hvers vegna þeir hafa valið aðferðina eða tíundað kosti hennar og galla. Saga norrænnar textafræði er því miður enn ósögð.

Í þessu viðfangi er rétt að víkja örfáum orðum að frönskum fræðimanni, Joseph Bédier (1864–1937), en segja má að hann hafi verið fyrstur til að gagnrýna aðferð Lachmanns enda þótt hann beindi spjótum sínum fremur að löndum sínum, Gaston Paris og Henri Quentin. Bédier taldi að með aðferðum Lachmanns væri ekki unnt að finna frumtexta og lagði því til að besti textinn yrði valinn ef um var að ræða mörg handrit og hann síðan gefinn út; enginn útgefandi á síðari öldum væri fær um að endurskapa bókmenntaverk fyrri alda; menn yrðu að láta sér nægja ófullkomna mynd þeirra verka sem væru ekki lengur til í frumriti. Og hvort sem texti handrits væri verk eins höfundar eða eftirrit, væri sá texti þó fulltrúi ákveðins tímabils.³

² Sjá um þetta efni Michael Lapidge 1994:56–57 og þar tilv. rit.

³ Ágæt greinargerð fyrir skoðunum Bédiers er eftir Mary B. Speer (1995:394–400).

Aðferð Bédiers er aðeins *val* byggt á *mati*, þar sem forsendurnar eru oftast nær smekkur útgefandans. Kostirnir við aðferð Lachmanns eru hins vegar þeir, að lesenda getur strax verið ljóst samband handrita af sama texta; hann á að geta séð um leið hvort útgefandinn hefur rétt fyrir sér í vali einstakra lesbrigða í textanum, sé um endurgerðan frumtexta eftir stofnriti að ræða. Þetta kostar að vísu að hann verður að kynna sér ættarskrá handritanna í inngangi og röksemdir útgefandans fyrir henni, — og það hefur reynst mörgum fræðimanninum fjötur um fót. Gallar aðferðarinnar eru hins vegar augljósir: upphaflegt verk sem útgefandinn hugðist sýna með því að endurgera stofnrit, verður að skoðast sem hugarfóstur hans, það verður aldrei annað en endurgerð, ekki frumgerð og síður en svo að unnt sé að tala um slíka smíði sem höfundarverk. Hugsunin á bak við slíka aðgerð á sér rætur í hugmyndaheimi 19. aldar þegar menn leituðust við að rekja saman líkt og ólíkt, og finna upprunann, hvort sem um var að ræða tungumál eða jurtategundir.

Aðferðir Lachmanns og Bédiers eiga einnig að bakhjarli hugmyndafræði 19. og 20. aldar um einingu textans; höfundarverk geti staðið eitt og óstutt, verið sígilt og sé óháð samfélagi því sem elur það af sér. Að þessu leyti eiga báðar aðferðirnar samleið með *nýrýninni*, þeirri bókmenntafræði 20. aldar, sem lítur helst ekki út fyrir sjálfan textann, lítur á hann sem eina afmarkaða sjálfstæða heild. Með aðferð Lachmanns er þó fremur reynt að sýna *langue* textans, þar sem Bédier reynir að fanga *parole* hans (sbr. Hult 1991:120–123). Og því má heldur ekki gleyma að þegar textafræðingur gefur út ritverk stendur hann í sömu sporum og bókmenntafræðingur; hann verður að velja og hafna — og síðast en ekki síst, útgáfa hans getur aldrei orðið annað en túlkun eða jafnvel þýðing ef hann færir textann frá einu tímabili tungumáls yfir á annað, jafnvel þótt um svo lítilfjörlegan mun sé að ræða og bilið milli forníslensku og nútímaritháttar eða á hinn bóginn ef hann færir texta miðaldahandrits í búning samræmdrar stafsetningar fornrar.⁴

III

Um leið og fræðimenn fóru að gefa gaum að því að bókmenntaverk yrði ekki skilið nema gerð væri grein fyrir því samfélagi sem það er sprottið úr, fóru menn að efast um aðferðir Lachmanns og Bédiers. Um þær efasemdir

⁴ Með túlkun á ég einnig við minniháttar lagfæringar við færslu textans frá handriti yfir á prentað mál, eins og þegar leyst er upp úr böndum, stöfum eins og / er breytt í s o.s.frv.

sem fram komu einkum í lok 8. áratugs 20. aldar og þeim 9. hafa menn notað nafnið, *nýja textafræðin*, en margt af því sem þar kemur fram á sér eldri rætur.⁵

Hin svokallaða nýja textafræði byggir að nokkru leyti á kenningum franska bókmenntafræðingsins Rolands Barthes um hlutverk lesandans eftir að höfundurinn hefur skilið við; hann deyr um leið og verkið kemst á legg, lesendurnir halda því síðan á lífi og það mótast áfram í huga þeirra — og ef til vill síðar í endursögn eða einhvers konar annarri miðlun. Þetta veldur því að texti (bók eða handrit) er *síbreytileg* stærð. Höfundurinn er að áliti Barthes löngu dauður, hann er orðinn hugtak sem einkum gagnrýnendur notast við, einhvers konar fortíð í bókmenntasögum. Hugtakið skýrgreininir Barthes svo:

Höfundurinn er nútímafyrirbæri, afurð samfélags okkar að svo miklu leyti sem það uppgötvaði orðstír einstaklingsins, þess sem á hátíðlegra máli kallast „manneskjan“, er kom fram undir lok miðalda með enskri raunhyggju, franskri rökhyggju og persónulegri trú siðaskiptanna. Það er því rökrétt að í bókmenntum sé það pósitívisminn, meginkjarni og hápunktur kaptítalískrar hugmyndafræði, sem hefur lagt mesta áherslu á „persónu“ höfundarins (Barthes 1991:174).

Að flestu leyti hygg ég að taka megí gildar skoðanir Barthes um endursköpun lesandans á ákveðnu verki, en hugmyndir hans um höfundinn og þátt hans í verkinu eru um of byggðar á athugunum bíógrafískrar bókmenntagreiningar á hlutverki hins svokallaða höfundar og hvernig kalla megí fram persónu hans með lestri á verkinu. Og þó að fallist væri á skoðanir hans um þessi efni, þá vaknar enn sú spurning, hvort þær eigi ekki eingöngu við nútímaverk; önnur lögmál gildi um verk sem sett voru saman á miðöldum. Kemur þá aftur að því sem ég varpaði fram hér fyrr, hvort rétt væri að leggja miðaldaverk undir ok nútímabókmenntafræði. Þetta hafa fræðimenn séð og mun ég nú lítils háttar fjalla um það efni.

⁵ Nafnið á rætur sínar að rekja til nokkurra greina sem birtust í tímaritinu *Speculum* 65 (1990) eftir Stephen G. Nichols, Gabrielle M. Spiegel og Lee Patterson. Peter A. Jorgensen (1993) og Kirsten Wolf (1993) hafa aðeins minnst á þessa rannsóknaraðferð en án þess að fjalla um bókmenntalegar forsendur hennar. Kirsten Wolf telur og að Evelyn Scherabon Firchow og Kaaren Grimstad hafi orðið fyrstar meðal þeirra sem fást við norræn fræði til að beita þessari aðferð í útgáfu sinni á *Elucidarius* (1989), en það er ekki rétt. Í höfuðatriðum var stuðst við þessa rannsóknarhefð í útgáfum *Íslendinga sagna* I–II (1985–1986) og í *Sturlungu* (1988).

Enski fræðimaðurinn A. J. Minnis gaf út árið 1984 bókina *Medieval Theory of Authorship* (2. útg. 1988). Eins og nafnið bendir til ræðir hann þar um helstu kenningar sem miðaldamenn höfðu um höfund, höfundarferil og höfundarverk. Hann takmarkar verk sitt við tímabilið 1100–1400 en fer að vísu fram og aftur í tíma. Bók hans fjallar nær eingöngu um verk sem samin eru á latínu, að mestu leyti á sama svæði, Bretlandseyjum, Frakklandi eða Ítalíu. Hann ræðir hvorki um verk samin í Þýskalandi eða á útjöðrum Evrópu. Enn fremur er sá hængur á bók hans að hann hefur nær eingöngu unnið upp úr formálum höfunda er styðjast við rökfræðilega aðferð skólastíkurinnar og hafa þess vegna fastmótaðar hugmyndir um það sem hver bók ætti að geyma. Formálar þessir eru upphaflega byggðir á spurningunum *circumstantiae* í mælskufræði en eru nánar færðir út eftir rökhyggju Aristótelesar. Slíkir formálar sem eingöngu byggjast á þessum spurningum eru ekki til í norrænum ritum. Aðferðin kemur reyndar fram, m.a. í formála Heimskringlu, en í mjög knöppu formi (*persona, locus, tempus*). Gæta verður þess og að margar bókmenntagreinar á miðöldum láta skólastík, aðferðir hennar og hugmyndir eiga sig — fræðigreinin á einkum heima í skólum og lærdómssetrum. Minnis bendir hins vegar á að einmitt á þeim stöðum komi fram hugmyndir sem síðar skjóta rótum meðal þeirra er skrifa á þjóðtungunum.

Kjarninn í bók Minnis snýst um hugtakið *auctor* og annað nafnorð því tengt, *auctoritas*. Eins og vel er þekkt, þá merkir orðið á miðöldum alls ekki höfund í nútíma skilningi heldur er það sérstaklega haft um ‘óbilugan heimildarmann’, og *auctoritas* þá ‘óbiluga heimild’. Minnis rekur síðan í löngu máli hvernig orðið fer að merkja ákveðinn texta og þann sem upphaflega skrifaði hann og loks undir lok 14. aldar fær það þá merkingu sem það hefur nú í mörgum evrópskum tungumálum, og táknar þá persónuna sem samdi textann.

Ljóst er af þeim verkum sem Minnis vitnar í, að menn hafa snemma tekið að greina ákveðna verkþætti við bókagerð. Hann tekur sem dæmi lítinn póst eftir betlimunkinn Bonaventura sem fæddur er 1217 eða 1218 og deyr 1274. Þegar árið 1975 hafði Malcolm Parkes rætt rækilega um hugmyndir hans þegar hann fjallaði um hugtökin *niðurröðun* (‘ordo’) og *compilatio* í handritum miðalda (Parkes 1991:56–59). Bonaventura vinnur mjög í aristótélískum anda og höfuðverk hans eru athugasemdir um sentensíur (*Questiones disputatae de scientia Christi, Breviloquium*). Hann greinir bókagerð svo í formála fyrstu bókar sinnar um sentensíur Petrus Lombardi (1095–1160):

... quadruplex est modus faciendi librum. Aliquis enim scribit aliena, nihil addendo vel mutando; et iste mere dicitur scriptor. Aliquis scribit aliena addendo, sed non de suo; et iste compilerator dicitur. Aliquis scribit et aliena et sua, sed aliena tamquam principalia, et sua tamquam annexa ad evidentiam; et iste dicitur commentator non auctor. Aliquis scribit et sua et aliena, sed sua tamquam principalia, aliena tamquam annexa ad confirmationem et debet dici auctor (Bonaventura 1882–1902 I:14.2).⁶

Eins og sjá má, er munurinn milli *höfundar* ('auctor') og *ritstjóra* ('commentator') óljós, en hin hlutverkin eru greinilega afmörkuð. Augljóst er einnig að *auctores* Bonaventura eru lærdómsmenn miðalda sem telja verður óbilugar heimildir, einkum við túlkun biblíunnar. Af þessum skrifum má sjá að miðaldamenn hafa hugsað sér að einhver væri sá sem unnið hefði verkið. Um skáld eða rithöfund í nútíma skilningi er ekki rætt, og hér er eingöngu átt við lærdómsiðju og ekki eiginlega sjálfstæða sköpun, ritstörf.

Athugasemdir Minnis um iðju skólaspekinga hafa meðfram kenningum Barthes orðið til þess að fræðimenn hafa tekið að vega textafræði miðaldaverka á nýrri vog. Þeir hafa m.a. spurt hvort eðlilegt sé að gera ráð fyrir frumtexta, verkþættir margra manna grípi hver inn í annan og greinarmunur sé ekki gerður á vinnu og sköpun, og í mörgum tilfellum verði að endurmeta þá vinnu sem fræðimenn hafi hingað til eignað skrifurum; þeir séu alls ekki ósjálfstæðir þjónar sem einatt skrifi beint upp eftir annarra manna verkum.

Þegar ég tala um fræðimenn, þá á ég við erlenda fræðimenn einkum þá sem hafa fengist við miðháþýskar eða miðenskar bókmenntir. Þeir sem hafa gefið út norræna texta hafa yfirleitt ekki reynt að skýra á hvern hátt þeir nálgast viðfangsefnið, þeir hafa tekið því sem sjálfsögðum hlut að lesendur áttuðu sig á meira en aldargamalli aðferð Karls Lachmanns — og reyndar líka leiðréttingum í anda Madvigs.

⁶ ... bók er sett saman með fernum hætti. Sá sem skrifar efni annarra, bætir engu við eða breytir, er eingöngu *skrifari* „scriptor“. Sá sem skrifar efni annarra, bætir við en engu frá eigin brjósti verður að kallast *safnandi* „compilerator“. Sá sem bæði skrifar efni annarra manna og eigið efni í viðbót og aðalefnið er eftir aðra menn, en eigið efni er til að skýra verður að kallast *ritstjóri* „commentator“ en ekki *höfundur* „auctor“. Sá sem skrifar bæði eigin efni og annarra, en eigið efni er aðalefnið og annarra efni er bætt við í því skyni að staðfesta eigið efni, verður að kallast *höfundur* „auctor“ (þýð. greinarhöf. sbr. Parkes 1991:58, Minnis 1988:94).

IV

Áður en lengra er haldið er rétt að huga að því hvernig eða hvort íslenskir eða norskir menn á miðöldum hafi lagt eitthvað af mörkum til að skýra fyrir okkur verkþætti bókagerðar. Aðeins á örfáum stöðum má sjá að lagður er sá skilningur í, að einn maður hafi samið verkið. Fyrsta dæmið sem ég tek er úr Íslendingabók:

Íslendingabók gørða ek fyrst byskupum órum, Þorláki ok Katli, ok sýndak bæði þeim ok Sæmundi presti. En með því at þeim líkaði svá at hafa eða þar viðr auka, þá skrifaða ek þessa of et sama far, fyr útan áttartölu ok konunga ævi, ok jókk því es mér varð síðan kunnara ok nú es gerr sagt á þessi en á þeiri (ÍF I:3).

Ef tekið væri mið af skrifti Bonaventura, þá er ljóst að Ari gæti að vísu kallast *scriptor*. Hann nefnir sjálfan sig ekki á nafn í formálanum eins og algengast var formálum skólaspekinga, en með því að velja sagnorðið *gera*, þá virðist einsýnt að telja að hann hafi gert textann. Eftir þeirri mælistiku mætti reyndar kalla hann *commentator* þar sem hann notfærir sér verk eða frásögn annarra en lýsir líka atburðunum frá eigin sjónarhóli. Vafasamt er hvort kalla megir hann *auctor*, þó að fyrir komi að latneska orðið *auctor* sé þýtt með 'görvari' (Sverrir Tómasson 1988:183) og sögnin að *gera* sé höfð um að 'skapa', sbr. þau orð sem höfð er um sköpun heimsins í lok Malcus sögu að guð „gerði í upphafi himin ok jörð“ (*Heilagra manna sögur* I:472).⁷ Mér þykir hins vegar einsýnt að það hafi verið ætlun Snorra að gera Ara að *auctor* og verk hans að *auctoritatem*, ef við á annað borð eignum honum formála Heimskringlu. Þar segir svo:

Á bók þessi lét ek rita fornar frásagnir um höfðingja þá, er ríki hafa haft á Norðrlöndum ok á danska tungu hafa mælt, svá sem ek hefi heyrt fróða menn segja, svá ok nokkurar kynslóðir þeira eptir því, sem mér hefir kennt verit, sumt þat, er finnsk í langfeðgatali, ... (ÍF XXVI:3).

Á sama hátt og í Íslendingabók hygg ég að glögggt megir hér sjá verkþættina: sá sem gert hefur, skrifar ekki textann upp, það hefur annar maður unnið, en eins

⁷ Stafsetning er samræmd í flestum tilvitnunum hér á eftir.

og heimildirnar eru taldar upp í formálanum, mætti e.t.v. með réttu kalla þann sem fyrirskipaði verkið *commentator*.

Hlutdeild manna í verki er ekki skýrar orðuð. Það kemur greinilega fram að oft hefur sami maður bæði samið verkið og skrifað en um eiginlega lýsingu á sköpunarferli er ekki ræða; skilin milli heimildarmanns og þess manns sem við mundum kalla höfund eru óglögg, en ljóst virðist að ákveðin verk eru eignuð ákveðnum mönnum. En hvernig ber þá að líta á hlutdeild skrifara? Kemur nokkurs staðar fram að þeir séu álitnir jafnókar þeirra sem við köllum höfund? Ég skal taka hér nokkur dæmi:

Hann ritaði bók ok orti um dýrlegt lífi hennar ... En svá líkaði sælli Marie sú bókargerð, at hon vitraðiz honum ok hafði bókina í hendi sér, ... (*Maríu saga*:78).

Í þessu dæmi úr þýddu verki kemur greinilega fram að sá maður sem skrifaði er einnig sá sem samdi. Annað dæmi hef ég tekið úr Augustinus sögu: „Ok því ritaði hann tvær bækur, þær er þess háttar titull er fyrir De recensione librorum, þat er sem bóka rannsakan eða rétting“ (*Heilagra manna sögur* I:145). Augustinus saga er reyndar náma af dæmum um bókagerð og nefni ég enn þetta dæmi af sömu bls.:

Heilagr byskup Augustinus lét til sín bera, ... bækur þær, er hann hafði dikta(t), at hann mætti þær glöggliga skynja ok rannsaka ok rétta, þar sem honum þótti þurfa, bæði þær er hann hafði í fyrstu diktat ... ok hvat sem hann þekkti sig annan veg diktat hafa eða ritat, en kristilig regla hefir ... færði hann þat í lag ok gerði rétt. ... Hann harmaði ok nøkkurar bækur frá sér teknar ok braut bornar af nøkkurum bræðrum, áðr en hann hefði þelat eða emendat ...

Í miðaldalatínu þýðir sögnin *dictare* ekki beinlínis að ‘semja’ heldur að ‘færa í stílinn’ en mér virðist af íslensku dæmunum sem ég hef um hana, þ.e. so. að *dikta*, að hún geti einmitt merkt hvorttveggja, það að ‘semja’ og einnig að ‘færa í stílinn’, sbr þessi sýnishorn úr Maríu sögu:

En ef nøkkurir ifa um þessa jartegn, segir sá er diktat hefir, ... (84–85).

ok stendr sú líkneskja enn með sama blóma, eptir því sem sá sagði, er diktat hefir Maríu jartegnir (115).

En í Magnúss sögu lengri er greinilegt að sögnin er í sömu merkingu og mið-aldalatínu: „Meistari Roðbert, er sögu ins heilaga Magnúss jarls hefir samt ok diktat í látínu, byrjar svá Prologum sem hér má heyra“ (*ÍF XXXIV:336*). Þessi dæmi segja okkur lítið um sjálfstæða sköpun skrifarans, þau eru ekki til marks um það að hann hafi getað gripið inn í og bætt við frá eigin brjósti. En lítum nú á eftirfarandi pósta úr þekktum íslenskum verkum. Verður þá fyrst fyrir Jóns saga baptista eftir Grím Hólmsteinsson:

Vil ek nú biðjandi vera, at þér takið þenna samanlestr til skoðanar ok umbótar, eigi fyrir annat en þat er þér buðuð mér þetta at gera, ok mér sýndiz, sem þér séð sakir ástar ok góðvilja ok vísdoms á mannligar bóklitir ok guðligar röksemðir til þessa starfs øruggir, ... (*Postola sögur:850*).

Augljóst er af setningunum að Grímur vill að Runólfur ábóti Sigmundsson lagfæri eða betrubæti, en einnig má skilja orðin sem venjubundið skjall til ritbeiðanda. Athyglisvert er að starf sitt kallar Grímur *samanlestur*. Það gæti bent til þess að hann hafi einungis lítið á sig sem *compiler* en í lýsingunni kann að vera fólgið tilgerðarlegt lítillæti; hann hafi þrátt fyrir allt verið *commentator*.

Í Sverris sögu standa þessi orð:

En vera kann þat ef þeir menn sjá þessa bók er allkunnigt er um, at þeim þykki skyndiliga yfir farit í mörpum stöðum ok mart þat eptir liggja er frásagnar myndi vert þykkja, ok megu þeir þat enn vel láta r[íta ef] þeir vilja (*Sverris saga:1*).

Ég hef tekið klausuna úr formála sögunnar í útgáfu Indrebøss frá árinu 1920 en hann gaf út textann eftir AM 327 4to. Sagan er þar varðveitt í sérstakri gerð og hefur efni umfram önnur handrit af sömu gerð. Eftirtektarverð eru síðust orðin: *mart þat eptir liggja er frásagnar myndi vert þykkja, ok megu þeir þat enn vel láta r[íta ef] þeir vilja*. Í Sverris sögu Flateyjarbókar hefur skrifarinn þessi orð um hlutverk sitt:

Hér hefr upp at segja frá þeim tíðendum er gjörz hafa í þeira manna minnum sjálfra er þessa bók hafa í fyrstu saman sett ok eptir þeiri bók <er> ritaði Karl ábóti Jónsson með fullu vitorði sjálfs Sverris konungs ok hann fyrir sagði hve rita skyldi eðr hvernig setja skyldi, en eptir

þeiri bók skrifaði Styrmir prestur hinn fróði. En þessa Sverris sögu ritaði þar eftir þeiri bók Magnús prestur Þórhallsson. Má því eigi þetta mál í munni gengiz hafa (*Flateyjarbók* II:533).

Greinilegur munur er á sögunni í handritunum. Indrebø skipaði 327 með Skálholtsbók yngstu (AM 81 a fol) og Eirspennli (AM 47 fol), en taldi Flateyjarbókartextann (F) vera sér á báti. Hann taldi og að í Eirspennli væri sagan styttn. Lárus H. Blöndal var að mestu leyti sömu skoðunar og Indrebø. Hann benti og á að Flateyjarbókartextinn væri styttn og hugði að Magnús Þórhallsson hefði haft fyrir sér tvö handrit „annað með alla söguna, þ.e. forrit A (327), en hitt með fyrra hluta hennar aðeins (1.–100. kap.), þ.e. forrit F að þeim hluta“ (1982:53).

Nú er greinilegt af Flateyjarbókargerðinni að textinn þar hefur sætt breytingum og vaknar þá sú spurning, hvort Magnús Þórhallsson hafi bætt þar við eða breytt; ekki þarf annað en skoða formálann þar sem greinilega kemur fram önnur hugmyndafræði en í AM 327 4to og álitamál, hvort textabreytingarnar séu fengnar úr forriti eins og Lárus H. Blöndal hugsaði sér. Mér sýnist að illgerlegt sé að sýna fram á það og ætla verði að Magnús Þórhallsson hafi breytt textanum; hann megi telja ofar ritstjóra, e.t.v. mætti kalla hann túlkanda sögunnar um leið og hann skrifar hana upp.

Í Hungurvöku er orðalagið um umbætur með nokkrum öðrum hætti:

En þeim sýnisk mér þat bezt sóma er bæta vilja um þat er áðr þykkir hér ómerkilega sagt vera, ok þeir vitu annat sannara, heldr en þeir fœri þetta eða hafi at spotti, en vili eigi eða hafi eigi fong á um at bæta (*Byskupa sögur* I:74).

Á sams konar hugsun bólar og í Ólafs sögu Tryggvasonar eftir Odd Snorrason, umbóta sé þörf en því aðeins að frásögnin sé færð til sannara máls:

en kunna þökk þeim er um má bæta, en ef menn verða til at lasta en eigi um at bæta, ok kunni öngar sönnunar á sitt mál at fœra, at annat sé réttara, þá þykkir oss lítils verð þeira tillög ok ómerkilig ... (*Saga Ólafs Tryggvasonar*:2).

Við líkan tón kveður í Jóns sögu helga:

Biðjum vér alla þá, sem þessa frásögn heyra, at fyrir várn ólistugan framburð ok ósnjallt orðatiltæki fyrirdjarfi þeir eigi svá háleitt efni,

sem vér munum fram flytja, heldr umbæti meðr ást ok elsku þar sem þeir sjá þess með þurfa (*Biskupa sögur* I:216).

Þessi þrjú síðustu dæmi hef ég valið hér sökum þess að þau eru angi af evrópskri rithefð, — eru mjög algeng ritklif. Þau hafa bæði af mér og öðrum verið túlkuð svo að þau sýni tilgerðarlegt lítillæti, sá sem skrifi þau láti sem á verki sínu séu gallar, en telji í raun að þeir séu engir (Sverrir Tómasson 1988: 155–163). Þetta má til sanns vegar færa, en á hinn bóginn má líka líta svo á að þeir sem lesið hafi klausurnar, hafi tekið mark á þeim og bætt við eða leiðrétt eins og lagt var til við þá.

Hér að framan hef ég reynt að tína til dæmi sem geta sýnt fram á að skrifiari hefði vel getað rjálað við textann; það megi ekki í öllum tilvikum álíta að hann sé ósjálfstæður uppskrifari líkt og fram kemur í klausu Bonaventura. Mér sýnist því einsýnt, að um leið og útgáfa á handritum þvífíkra texta er gerð, að athuga verði leshættina ekki einungis með tilliti til flokkunar handrita eftir aðferð Lachmanns heldur verði að flokka út frá merkingu og mögulegu hugmyndafræðilegu samhengi.

V

Ég hef valið hér dæmi úr hagíógrafískum og pólitískum ritum sem sökum hlutverks síns í samfélagi miðalda taka oft efnislegum breytingum; þau eru með öðrum orðum *síbreytilegur texti* sem margir menn koma að og þess vegna mjög varhugavert að reyna að endurgera frumtexta. Útgefendur á 19. öld virðast hafa gert sér nokkra grein fyrir þessu. Ekki reynir Guðbrandur Vigfússon að endurgera Þorláks sögu eða Jóns sögu helga. Hann hefur líklega ekki treyst sér til að endurgera frumrit, hann hefur séð að munur gerðanna var svo mikill að hyggilegast væri að gefa þær út sérstakar. Hið sama gerir Unger oft. Nú er mér ekki ljóst hvort Guðbrandur eða Unger hafa þekkt eitthvað til hugmynda Lachmanns en það kæmi mér ekki á óvart að svo hafi verið. Reyndar virðist mér Jón Sigurðsson hafa kynnt sér þessi fræði en hann átti eins og Guðbrandur vini í Þýskalandi. Finnur Jónsson gerir einna fyrstur íslenskra manna tilraun til að gefa út eftir þessum aðferðum og mun ég nú víkja að vinnubrögðum hans og reyndar að annarri tegund af *síbreytilegum textum*: — skólabókum.

Í upphafi Snorra Eddu í Uppsalaabók standa þessi orð sem alltaf hafa verið tekin sem heimild um höfundinn:

Bók þessi heitir Edda. Hana hefir saman setta Snorri Sturluson eptir þeim hætti sem hér er skipat. Er fyrst frá ásum ok Ymi, þar næst Skáldskaparmál ok heiti margra hluta. Síðast Háttatal er Snorri hefir ort um Hákon konung ok Skúla hertuga (*Snorre Sturlasons Edda*:1).

Ekki er ljóst af þessum orðum hvort Snorri hafi gert alla bókina eða hvort hann hafi safnað hlutunum saman, hann sé með öðrum orðum *compiler* í skilningi Bonaventura, og sé þá aðeins höfundur Háttatals. Það er síður en svo ætlun mín að skera úr um þetta hér, en þegar lítið er á varðveislu Snorra Eddu kemur í ljós, að þessir þrír partar hafa ekki alltaf orðið samferða í handritum. Fyrir nokkrum árum, þegar ég var að kanna viðtökur skáldskaparmáls í kveðskap á seinni öldum, lék mér hugur á að vita hvort miðaldamenn eða útgefendur hefðu alltaf lítið á hana sem eitt verk. Ég athugaði helstu heimildir um verkið og rakst þar á eftirfarandi klausu úr *Íslandslýsingu* Odds Einarssonar:

Collecta enim sunt ab ipsis duo uolumina, quibus et praecepta et usus hujus poësis prolixè inculantur. Alterum eorum uocatur *Skallda*, quod de rebus poëticis tractet, alterum, nescio quali notatione, *Edda* dicitur (Oddur Einarsson 1928:85).⁸

Oddur talar hér annars vegar um Eddu og hins vegar um Skáldu og hnýtir því svo við að bækurnar hafi verið svo mikið lesnar að blöð þeirra hafi verið orðin slitin. Sú spurning hlýtur að vakna hvers vegna Oddur Einarsson skiptir Snorra Eddu svo. Og hversu gamalt er nafnið Skálda? Er það eldra en frá 16. öld? Það kemur einnig fyrir í bréfi hjá Arngrími Jónssyni (1952:316) í *Specimen Islandiæ historicum*, en Arngrímur átti, eins og kunnugt er, Wormsbók. Þegar dregur fram á 18. öld eru menn þó ekki vissir um þessa skiptingu. Í þýðingu Þorsteins Péturssonar á Staðarbakka á ummælum Páls Vídalíns um Magnús Ólafsson í Laufási segir svo:

að hans historíustíl dáist eg minna, sem þó er heppilegri í Eddu fabulum en það ósnotra gamla efni lætur til vænta; um hans mælskukonst vitnar huggunarbréf til síra Arngríms aftan við Apotriben Calumniarum ... Hann meina eg fyrst hafi skipi Snorra Eddu í tvo parta eftir ráðum

⁸ En þeir [þ.e. Íslendingar] settu saman tvö rit, þar sem mönnum eru í ýtarlegu máli kenndar reglur og venjur þessa skáldskapar. Annað þeirra er nefnt *Skálda* og fjallar um skáldskaparmál, en hitt er kallað *Edda*, og veit ég ekki hvað það heiti merkir (Oddur Einarsson 1971:157).

Síra Arngríms; þar áður hafi skáldakenningar allar verið samslengdar við fabúlurnar sem gáfu orsök til þeirra (Páll Vídalín 1985:94–95).

Niðurskipan efnis er ekki með sama hætti í aðalhandritum Snorra Eddu þó að segja megi reyndar að höfuðdrættirnir séu þeir sömu. Í Konungsbók og Trektararbók er fyrst Prologus síðan Gylfaginning, Skáldskaparmál og loks Háttatal, en milli þess og Skáldskaparmála er skotið pulum. Í Wormsbók er röð efnis í upphafi eins, en málfræðiritgerðunum fjórum er skotið inn á milli Skáldskaparmála og Háttatals og fyrir þeim fer sérstakur formáli. Enn fleiri frávík eru á niðurröðun textans í Uppsalabók. Þar er, að því er virðist, alls óskyldu efni skotið inn í Skáldskaparmál á milli tilvísunar í Þórsdrápu í 36. kafla og upphafs hins 37., en á undan Háttatali fer Önnur málfræðiritgerðin. Hér við bætist að efni Skáldskaparmála er skipað niður á annan veg í þessum tveimur handritum en í Konungsbók og Trektararbók (Finnur Jónsson 1898:283–357). Í handritabrotunum, AM 748 I b 4to (A) og AM 757 a 4to (B) er ekki að sjá að Gylfaginning og Prologus hafi staðið, aðeins Skáldskaparmál; líklegt er að textinn hafi fyrir öndverðu verið fleygaður af málfræðiritgerðum enda er ritgerð Ólafs hvítaskálds fyrir framan þau í A (bl. 7r–14v) og þar reyndar enn fyrir framan (bl. 7r) brot úr ritgerð sem ég hef leyft mér að kalla Fimmtu málfræðiritgerðina (Sverrir Tómasson 1997:190–193).

Rannsóknir á handritum Snorra Eddu má rekja allt aftur til Jóns Grunnvíkings sem efnaði til útgáfu hennar. Rask sá reyndar um fyrstu fræðilegu útgáfu hennar í Stokkhólmi 1818 og vil ég vitna til formála hans hér:

Það er þá fyrst at Snorra-edda er augsjáanliga samantekin af mörgum rithöfundum. Hafi Snorri raunar átt nokkurn þátt i henni þá þykir mér líkast, að hann hafi eptir sig látið nokkurskonar uppkast af *Gylfaginningu*, enn ecki endzt til at gefa það út sjálfr. Þetta uppkast hefir þá flækzt í ættinni, og hefir hvörr bætt við af sínum forða eðr af gömlum brotum án þess þó að nefna sig, svo að nú er nærri ómöguligt að greina ámilli þeirra, ... (Rask 1818:5).

Þessi orð eru skrifuð átta árum fyrr en Lachmann gefur fyrst út Niflunganaud. Svo er að sjá að aðalútgefendur Snorra Eddu fyrir Árnaneftnd, Jón Sigurðsson og Sveinbjörn Egilsson, hafi gefið þessum orðum gaum, því að þeir hafa valið að prenta texta allra handrita og handritabrota nema Wormsbókar. Finnur Jónsson segir ástæðuna vera þá að þeir töldu texta hennar vera svo náskyldan Konungsbók að ónauðsynlegt hefði þótt að prenta hann (Finnur Jónsson 1924:i).

Ekki veit ég hvort Finnur fer rétt með og ef til vill er ástæðulaust að rengja hann. Hinu er ekki að leyna að mér sýnist svo að þeir Sveinbjörn og Jón hafi gert sér grein fyrir því að verkið var kennslubók og enginn einn texti var fulltrúi fyrir upphaflegt verk. En eins og mönnum er kunnugt, þá vildi Finnur Jónsson ekki una þessu; hann, W. van Eeden og R. C. Boer gerðu hver með sínum hætti umfangsmiklar athuganir á handritunum sem segja má að hafi leitt til útgáfu Finns 1931. Hann beitir þar í aðalatriðum aðferð Lachmanns en segja verður honum til hróss að hann gefur Snorra Eddu ekki út eftir stofnriti, endurgerir textann ekki í samræmi við eigin ættarskrá handrita heldur leggur texta Konungsbókar til grundvallar með orðamun úr hinum handritunum. Hann er trúr þeirri vinnuaðferð sem hann lýsir í ævisögu sinni með þessum orðum:

Við útgáfur af sögum hef jeg fylgt þeirri reglu að fylgja sem næst einu og þá því elsta og besta, en aðeins leiðrjetta það eftir öðrum handritum, þar sem þau voru til; en að blanda saman textunum og búa til úr þeim aðaltexta, hef jeg álitid alveg rángt (1936:171).

Orð Finns eru vísbending um að hann hafi fylgst með í umræðu textafræðinga á öndverðri 20. öld, þekkt gagnrýni Bédiers á aðferðir Lachmanns. Annað mál er svo hvort við eigum að skilja orð Uppsalabókar eins og Rask.

Ég hef rakið þetta efni hér því að fyrri útgefendur norrænna texta hafa glögglega séð að aðferðafræði Lachmanns dugði ekki í öllum tilvikum. En þeir töldu sig ekki vera að gefa út eftir neinni nýrri textafræði.

VI

En nú vikur sögunni til Þýskalands. Árið 1996 kom út mikil bók um Niblungenklage eftir sagnfræðinginn Joachim Bumke. Hann réðist til atlögu við aldagamlar skoðanir á texta kvæðisins sem hann skipti síðan niður í fjórar gerðir, enda heitir bók hans *Die vier Fassungen der Niblungenklage*. Í stuttu máli sagt þá olli bókinn miklu uppnámi meðal filólóga Þýskalands og einn kunnasti fræðimaður Þjóðverja, Werner Schröder skrifaði hvassyrta grein í *Mittelateinisches Jahrbuch* (1998) þar sem hann spurði hvort útgefendum miðháþýskra texta væri ekki óhætt að hætta öllu útgáfumstri, þar sem Bumke hefði varpað 150 ára vinnu þýskra textafræðinga fyrir róða. Schröder vék réttilega að öfgunum í málflutningi Bumke og benti á að hann hefði tekið of mikið mark á Bernard Cerquiglini (1989) sem hélt því fram að enginn væri höfundurinn á

miðöldum, hugtakið væri óþekkt; — sem sagt, það hefði ekki þurft að ganga út frá því sem vísu að hann væri dauður. Schröder (1998:171) tekur að vísu of djúpt í árinna þegar hann fullyrðir að Bumke og hans nótar hafi ætlað sér að kasta gömlu textafræðinni fyrir róða. Hin svokallaða nýja textafræði hvílir á gömlu textafræðinni, án þeirra rannsókna sem lúsiðir filólógar hafa gert um tveggja alda skeið væri nýja textafræðin ekki til. Enga ályktun um gildi mismunandi gerða, sjálfstæði skrifara eða sköpunarkraft þeirra er unnt að draga án þess að á undan hafi farið nákvæm sundurliðun, greining og flokkun þeirra handrita sem koma við sögu. Við þá vinnu losnar enginn textafræðingur hvort sem hann ætlar að draga upp stemma í anda Lachmanns og endurgera stofnrit eða birta textann eftir því eða þeim handritum sem hann hyggur að hafi gildi. Í rauninni eru báðar aðferðir huglægar; þær haldast í hendur við huglæga bókmenntalega túlkun. Munurinn á aðferðunum er hins vegar sá, að sá sem fylgir nýrri aðferðinni gerir miklu viðameiri rannsóknir á því samfélagi sem textinn er sprottinn upp úr: hann kannar markað og hugsanlega áheyrundur og lesendur, útbreiðslu handrita og eigendur þeirra, leggur drög að flokkun leshátta eftir hugsanlegu hugmyndafræðilegu gildi, hvernig ritstjórn hefur verið háttáð eða hvar textinn stendur í handriti og með hvaða öðru efni. Í útgáfustörfum eru þetta allt sjálfsagðir hlutir og stundum vikið að þeim í inngangsorðum útgefenda fornislenskra texta. Greinargerðir um samfélag og væntanlega viðtakendur textans á því tímabili sem handritið var skrifað mættu þó vera rækilegri og meira í anda hinnar gömlu filólógíu, sem gerði ráð fyrir að textafræðingar kynnu jafngóð skil á sögu, málfræði og bókmenntum.⁹ Og nú ætti mönnum að reynast auðveldara en fyrr að nálgast miðaldertexta út frá þeim lögmálum sem ríktu á miðöldum við samningu bókmennta; iðni gömlu filólóganna og rannsóknir reistar á verkum þeirra hefur skilað þeim árangri að slíkt er gerlegt í allflestum tilvikum.

Að lokum kem ég að spurningunni í titli greinarinnar: Er nýja textafræðin ný? Ég svara því neitandi. Aðferðin er gömul og hún hefur einatt verið stunduð meðfram aðferð Lachmanns og sporgöngumanna hans allt frá fyrri hluta 19. aldar. En þær efasesmdir sem fram hafa komið um ágæti ættrakningar í hans stíl hafa orðið til þess að menn eru nú varkárari í leiðréttingum, og útgáfur eftir stofnriti, reistar á samanburði handrita, eru ekki jafnmikils metnar og áður.

⁹ Sbr. orð Jakobs Benediktssonar: „Textafræði (filólógía) í víðari skilningi fjallar um (eldri) texta, lestur þeirra og frágang öðrum til nota, skilning og skýringu á orðfæri þeirra, málfræðilega og efnislega“ (1981:19).

HEIMILDIR

- Arngrímur Jónsson. 1952. Specimen Islandiæ historicum. Opera latine conscripta III: 167–361. Útg. Jakob Benediktsson. *Bibliotheca Arnarnagana* XI. Ejnar Munksgaard, København.
- Barthes, Roland. 1991. Dauði höfundarins. Þýð. Kristín Birgisdóttir og Kristín Viðarsdóttir. *Spor í bókmenntafræði 20. aldar*. Frá Shklovskíj til Foucault: 173–180. Ritstj. Garðar Baldvinsson, Kristín Birgisdóttir og Kristín Viðarsdóttir. Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Biskupa sögur* I. Útg. Guðbrandur Vigfússon og Jón Sigurðsson. Hið íslenska bókmentafélag, Kaupmannahöfn, 1858.
- Bonaventura. 1882–1902. *Opera omnia*. Quaracchi.
- Brewer, Charlotte. 1992. Introduction. *Crux and Controversy in Middle English Textual Criticism*: ix–xiv. Ritstj. A. J. Minnis & Charlotte Brewer. D. S. Brewer, Cambridge.
- Bumke, Joachim. 1996. *Die vier Fassungen der ‚Nibelungenklage‘*. Untersuchungen zur Überlieferungsgeschichte und Textkritik der höfischen Epik im 13. Jahrhundert. Walter de Gruyter, Berlin.
- Byskupa sögur* I. Útg. Jón Helgason. Det kongelige nordiske Oldskriftselskab. Ejnar Munksgaard, København, 1938. [= *Editiones Arnarnagana* A 13,1.]
- Cerquiglini, Bernard. 1989. *Éloge de la variante*. Histoire critique de la philologie. Seuil, Paris.
- Dronke, Peter. 1974. *Fabula*. Explorations Into the Uses of Myth in Medieval Platonism. E. J. Brill, Leiden.
- Finnur Jónsson. 1898. Edda Snorra Sturlusonar, dens oprindelige form og sammensætning. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 13: 283–357.
- Finnur Jónsson (útg.). 1924. *Edda Snorra Sturlusonar*. Codex Wormianus. AM 242, fol. Kommissionen for det Arnarnaganske Legat. Gyldendal, København.
- Finnur Jónsson (útg.). 1931. *Edda Snorra Sturlusonar udgivet efter håndskrifterne*. Kommissionen for det Arnarnaganske Legat. Gyldendal, København.
- Finnur Jónsson. 1936. *Ævisaga Finns Jónssonar eftir sjálfan hann*. *Safn Fræðafjelagsins um Ísland og Íslendinga* X. Kaupmannahöfn.
- Flateyjarbók* II. Útg. Guðbrandur Vigfússon og C. R. Unger. Christiania, 1862.
- Heilagra Manna sögur* I. Útg. C.R. Unger. Christiania, 1877.
- Hult, David F. 1991. Reading It Right. The Ideology of Text Editing. *The New Medievalism*: 113–130. Ritstj. Marina S. Brownlee, Kevin Brownlee & Stephen G. Nichols. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- ÍF I = Íslendingabók. Útg. Jakob Benediktsson. *Íslensk fornrit* I. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík, 1968.
- ÍF XXVI = Heimskringla I. Útg. Bjarni Aðalbjarnarson. *Íslensk fornrit* XXVI. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík, 1941.
- ÍF XXXIV = Magnúss saga lengri. Útg. Finnbogi Guðmundsson. *Íslensk fornrit* XXXIV. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík, 1965.
- Íslendinga sögur* I–II. Útg. Bragi Halldórsson, Jón Torfason, Sverrir Tómasson og Örnólfur Thorsson. Svart á hvítu, Reykjavík, 1985–1986.
- Jakob Benediktsson. 1981. Textafræði. *Mál og túlkun*. Safn ritgerða um mannleg fræði: 19–37. Ritstj. Páll Skúlason. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.

- Jorgensen, Peter A. 1993. Producing the Best Text Edition. Herculan and Sisyphean. *Scandinavian Studies* 65(3):329–337.
- Jón Böðvarsson. 1968. Munur eldri og yngri gerðar Þorláks sögu. *Saga* 6:81–94.
- Jón Helgason. 1958. *Handritaspjall*. Mál og menning, Reykjavík.
- Lapidge, Michael. 1994. On the Emendation of Old English Texts. *The Editing of Old English*. Papers from the 1990 Manchester Conference:53–67. Ritstj. D. G. Scragg & Paul E. Szarmach. D. S. Brewer, Cambridge.
- Lárus H. Blöndal. 1982. *Um uppruna Sverris sögu*. Rit 21. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.
- Machan, Tim William. 1992. Middle English Text Production and Modern Textual Criticism. *Crux and Controversy in Middle English Textual Criticism*:1–18. Ritstj. A. J. Minnis & Charlotte Brewer. D. S. Brewer, Cambridge.
- Mariu saga* I. Útg. C. R. Unger. Christiania, 1871.
- Minnis, A. J. 1988. *Medieval Theory of Authorship*. Scholastic Literary Attitudes in the Later Middle Ages. Scolar Press, London.
- Moffat, Douglas (with Vincent P. McCarren). 1998. A Bibliographical Essay on Editing Methods and Authorial and Scribal Intention. *A Guide to Editing Middle English*:25–57. Ritstj. Vincent P. McCarren & Douglas Moffat. The University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Nichols, Stephen G. 1990. Introduction. Philology in a Manuscript Culture. *Speculum* 65:1–10.
- Oddur Einarsson. 1928. *Qualiscunque descriptio Islandiae*. Útg. Fritz Burg. Selbstverlag der Staats- und Universitäts- Bibliothek, Hamburg.
- Oddur Einarsson. 1971. *Íslands lýsing*. Qualiscunque descriptio Islandiae. Sveinn Pálsson þýddi. Bókauktgáfa Menningarsjóðs, Reykjavík.
- Ólafur Halldórsson. 1988. Tanker om tekstkritiske udgaver. *Tekstkritisk teori og praksis*. Ritstj. Bjarne Fidjestøl, Odd Einar Haugen, Magnus Rindal. Novus forlag, Oslo.
- Parkes, Malcolm B. 1975. The Influence of the Concepts of Ordinatio and Compilatio on the Development of the Book. *Medieval Learning and Literature*. Essays presented to R. W. Hunt:115–141. Ritstj. J. J. G. Alexander and M.T. Gibson. Oxford University Press, Oxford. [Endurpr. *Scribes, Scripts and Readers*. Studies in the Communication, Presentation and Dissemination of Medieval Texts:35–71. The Hambledon Press, London, 1991.]
- Patterson, Lee. 1990. On the Margin. Postmodernism, Ironic History, and Medieval Studies. *Speculum* 65:59–86.
- Páll Vídalín. 1985. *Recensus poetarum et scriptorum Islandorum hujus et superioris seculi*. Viðauki séra Þorsteins Péturssonar. I. Texti. Útg. Jón Samsonarson. Rit 29. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Postola sögur*. Útg. C. R. Unger. Christiania, 1874.
- Rask, R. Kr. (útg.). 1818. *Snorra-Edda ásamt Skáldu og þar með fylgjandi ritgjörðum*. Stockhólmi.
- Saga Óláfs Tryggvasonar af Oddr Snorrason munk*. Útg. Finnur Jónsson. København, 1932.
- Schröder, Werner. 1998. Bumke contra Lachmann oder: wie die 'Neue Philologie' die mittelhochdeutschen Dichter enteignet. *Mittelaltersches Jahrbuch* 33:171–183.
- Snorre Sturlassons Edda*. Uppsala-handskriften DG 11. II. Útg. Anders Grape, Gottfrid Kallstenius & Olof Thorell. Almqvist & Wiksell, Uppsala, 1977.

- Speer, Mary B. 1995. Old French Literature. *Scholarly Editing*. A Guide to Research: 382–416. Ritstj. D. C. Greetham. The Modern Language Association of America, New York.
- Spiegel, Gabriella M. 1990. History, Historicism, and the Social Logic of the Text in the Middle Ages. *Speculum* 65:59–86.
- Sturlunga saga* I–II. *Skýringar og fræði*. Útg. Bergljót Kristjánsdóttir, Bragi Halldórs-son, Gísli Sigurðsson, Guðrún Ása Grímsdóttir, Guðrún Ingólfsdóttir, Jón Torfa-son, Sverrir Tómasson og Örnólfur Thorsson (ritstj.). Svart á hvítu, Reykjavík, 1988.
- Sverrir Tómasson. 1977. Bandamanna saga og áheyrendur á 14. og 15. öld. *Skírnir* 151:97–117.
- Sverrir Tómasson. 1988. *Formálar íslenskra sagnaritara á miðöldum*. Rit 33. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.
- Sverrir Tómasson. 1997. Skáldskapur og fræði fyrir stökk innan. *Frejas psalter*. En psalter i 40 afdelinger til brug for Jonna Louis-Jensen:190–192. Ritstj. Bergljót S. Kristjánsdóttir, Peter Springborg, Britta Olrik Frederiksen & Aðalsteinn Eypórs-son. Det arnamagnæanske Institut, København.
- Sverris saga etter Cod. AM 327 4°*. Útg. Gustav Indrebø. Den Norske Historiske Kilde-skriftkommission, Kristiania, 1920.
- Wolf, Kirsten. 1993. Old Norse – New Philology. *Scandinavian Studies* 65(3):338–347.

SUMMARY

In this paper the writer discusses some features of the so-called New Philology. He explains how medieval Icelandic manuscripts try to distinguish between scribes, authors, compilers and commentators. In the opinion of the author it should be remembered that the so-called New Philology brings very little as a method to trained editors of Old Norse texts if they have been faithful to the principles of classical philology and if they have taken into account that each text should be put into its correct social and historical place.

Sverrir Tómasson
Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi
Árnagardi við Sudurgötu
101 Reykjavík
sverrirt@am.hi.is